

УДК 657.1

Грицишен Д.О.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку й аудиту
Житомирського державного технологічного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ВПЛИВОМ ЕКОНОМІЧНИХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

TRANSFORMATION OF ECONOMICS AND MANAGEMENT ENVIRONMENTAL SAFETY THE ECONOMIC SUSTAINABLE DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Досліджено особливості формування концепції сталого розвитку як основи забезпечення економіко-екологічної безпеки підприємства. Визначено економічні цілі сталого розвитку. За кожною з цілей визначено порядок трансформації системи управління та системи економіко-екологічної безпеки промислового підприємства. Це дозволило сформулювати комплекс заходів з формування комплексної системи економіко-екологічної безпеки підприємства.

Ключові слова: сталий розвиток, цілі сталого розвитку, система управління, економіко-екологічна безпека, трансформація

АННОТАЦИЯ

Исследованы особенности формирования концепции устойчивого развития как основы обеспечения экономико-экологической безопасности предприятия. Определены экономические цели устойчивого развития. По каждой из целей определен порядок трансформации системы управления и системы экономико-экологической безопасности промышленного предприятия. Это позволило сформулировать комплекс мер по формированию комплексной системы экономико-экологической безопасности предприятия.

Ключевые слова: устойчивое развитие, цели устойчивого развития, система управления, экономико-экологическая безопасность, трансформация

ANNOTATION

The features of the formation of the concept of sustainable development as the basis for economic and environmental security. Defined economic goals of sustainable development. For each goal is a procedure for transformation of management systems and economic and environmental security of industrial enterprises. It is possible to form a set of measures to formulate a comprehensive system of economic and environmental security.

Keywords: sustainable development, sustainable development, system administration, economic and environmental security, transformation

Постановка проблеми. Сталий розвиток як сучасна теорія трансформації економічної системи у напрямі збереження збалансованого розвитку економічної системи та її взаємодії з соціальним та природним середовищами набуває все більше актуальності у сучасних умовах суспільного розвитку. Адже сталий розвиток сприяє комплексному підходу до управління економічною безпекою як всієї системи так і її окремих елементів (суб'єктів господарювання). Така актуальність пов'язана у першу чергу з цілями сталого розвитку та її основної мети – забезпечення життєдіяльності наступних поколінь.

«Згідно з триєдиним характером сталого розвитку його метою є забезпечення якості економічного зростання, збереження біосфери, задоволення життєвих потреб всіх верств населення. Триєдиний механізм сталого розвитку: етично орієнтований ринок, потужна соціальна держава, розвинене громадянське суспільство» [5, с. 7].

Трансформація економічної системи в напрямі сталого розвитку обумовлює досягнення ряду цілей, які пов'язанні з розвитком природного, соціального, економічного середовищ й відповідно сприяє підвищенню ефективності управління економічною безпекою систем всіх рівнів (міжнародного, державного, підприємства).

Досягнення зазначених цілей обумовлює параметри трансформації та розвитку теоретико-методологічних основ управління економічною безпекою суб'єкта господарювання як основного агента економічної системи. Трансформація системи управління економічною безпекою суб'єктів господарювання обумовлює необхідність зміни її методології та параметрів інформаційного забезпечення, основним джерелом якого виступають системи бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю.

Аналіз останніх досліджень. Цілі сталого розвитку та їх вплив на трансформацію системи управління економічною безпекою підприємства та систем бухгалтерського обліку та економічного аналізу окреслені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених зокрема Л.В. Агаркова, А.Р. Ахметшина, Е.Н. Бабіна, Е.Н. Бизяркина, Є.М. Борщук, Г.Х. Брундтланд, Л.В. Жарова, І.В. Замула, Н.В. Караєва, Н.Н. Кисельова, І.С. Кондіус, Н.С. Красовська, В.М. Лебідь, Ф.М. Мамбетова, О.И. Митякова, С.С. Морковина, А.П. Москаленко, Л.А. Мочалова, В.П. Прадун, Э.Ц. Садикова, В.Ф. Семенов, О.А. Сизоненко, Г.Д. Титова, Ю.Ю. Туниця, В.П. Фещенко, Д.В. Ходос, О.В. Шкарлупа.

Постановка завдання. Основною метою статті є обґрунтування напрямів трансформації системи управління економіко-екологічною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу. Сучасні теорії розвитку економічної системи спрямовані на забезпечення стабільності та безпеки її окремих елементів або ж системи в цілому. Стабільність та безпека економічної системи повинна забезпечувати безперервний зв'язок її окремих елементів з іншими підсистемами суспільного розвитку. Така роль економічної системи пов'язана у першу чергу з її основним процесом – виробництво матеріальних та нематеріальних благ, використовуючи різного роду ресурси. Використання ресурсів, а також їх перетворення у ході виробництва матеріальних та нематеріальних благ обумовлює взаємодію підприємства з різними підсистемами суспільного розвитку. Така взаємодія ґрунтується на організованих та природних зв'язках. Організовані зв'язки пов'язані з використанням ресурсів економічного та соціального характеру та вплив діяльності окремих елементів економічної системи на постачальників даних ресурсів (економічна та соціальна система). Природні зв'язки пов'язані з використанням природних ресурсів та впливом господарської діяльності на навколишнє середовище. У свою чергу в залежності від налагодження даних зв'язків залежить економічна безпека підприємства й, відповідно всіх систем, з якими воно взаємодіє у ході господарської діяльності.

У сучасних умовах господарювання дані зв'язки є ефективно налагодженими, проте вони мають лише споживацький характер, що відображається на стані економічної, соціальної та екологічної систем. Теорія споживацького вибору розвивалася в світовій економічній науці протягом 100 років. Суть її зводилася до того, що людина в своїх діях йшла до отримання максимальної користі. Кожне споживацьке благо несе в собі певну корисність, а людина намагається будувати свою поведінку, таким чином, щоб «сукупна насолода» була для неї максимальною. Споживацький спосіб функціонування елементів економічної системи (підприємств) обумовив кризу в усіх сферах життєдіяльності суспільства (світова фінансова криза, екологічна криза, відсутність соціального консенсусу). Все це стало причиною відсутності теоретико-методологічних основ управління економічною безпекою підприємства, які б дозволяли комплексно управляти економічними, соціальними та екологічними факторами господарської діяльності.

У таких умовах сталий розвиток є тією концепцією трансформації економічних систем, який спрямований на подолання негативних соціальних, економічних та екологічних наслідків споживацького способу функціонування суспільства. Питання сталого розвитку є досить дискусійним та багатогранним в сучасній економічній науці. Адже, незважаючи на багаторічну працю міжнародних політичних діячів, економістів, вчених представників різних суспільних та природничих наук, ця економічна

категорія містить у собі багато нез'ясованих положень, що стосуються сутнісного наповнення даної категорії, у якому повинні прослідковуватися основна мета та цілі концепції.

Для виділення параметрів трансформації економічної систем та системи бухгалтерського обліку в контексті сталого розвитку необхідне з'ясування цілей такого розвитку, що сприятиме обґрунтуванню напрямів розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку як основного інформаційного джерела прийняття управлінських рішень для їх досягнення. Якщо розглядати сталий розвиток як трансформаційну теорію, то цілі у даному випадку відіграють важливу роль, адже фактично вказують на параметри економічної системи, до якої прямує наука та практика.

Поняття «цілі» є досить дискусійним у наукових дослідженнях, адже виступає філософською категорією, яка визначає подальший рух людства. Говорячи про ціль суспільного розвитку або ж розвитку конкретного, об'єкта, системи, процесу чи людини, варто навести вислови відомих суспільних діячів (табл. 1).

Таблиця 1

Розуміння цілі відомими суспільними діячами

Ціль	Автор
Дайте людині ціль, заради якої потрібно жити, і вона зможе вижити в будь-якій ситуації	Йоганн Вольфганг Гете
Без цілі немає діяльності, без інтересів немає цілі, а без діяльності немає життя	Віссаріон Григорович Белінський
Ціль – це шлях в часі	Карл Ясперс
Без відчуття цілі діяльність індивіду не мала б ніякого смислу	Альфред Адлер
Якщо ви працюєте над постановкою цілей, то ці цілі працюватимуть на вас	Джим Рон
Де немає спільності інтересів, там не може бути єдності цілей, не кажучи вже про єдність дій	Фрідріх Енгельс
Була б ціль, а ланцюг проб та помилок сам призведе до бажаного результату	Харукі Муракамі

Таким чином, постановка цілей як окремим індивідом, так і суспільством в цілому є досить важливим в досягненні бажаного результату, в нашому випадку таким результатом має стати гармонізація економічної, екологічної та соціальної складових функціонування економічних систем всіх рівнів (міжнародна економіка, національна економіка, економіка підприємства). Якщо місія завдає загальні орієнтири, напрямки функціонування економічної системи, які виражають суті її існування, то конкретний кінцевий стан, до якого в кожен момент часу прагне система, фіксується в вигляді її цілей. Інакше кажучи, цілі – це конкретний стан окремих елементів системи, досягнення яких є для неї бажаним і на досягнення яких направлено її

Таблиця 2

Трансформація економічної системи та системи управління економічною безпекою підприємства виходячи з економічних цілей сталого розвитку

Ціль	Представники	Напрями трансформації економічної системи	Напрями трансформації системи управління
Задоволення попиту на продукцію	Л.В. Агаркова [1], Ф.М. Мамбетова [7], Ф.Х. Цхурбаева [12]	<i>Економічні цілі стійкого розвитку</i> трансформація структурної політики в напрямі задоволення попиту на екологічно-чисту продукцію, продукцію без ГМО, високотехнологічні технології, діяльність направлену на соціалізацію економічних відносин та ін.	розробка нових підходів до калькулювання, оцінки документування пріоритетних об'єктів управління виходячи з принципів стійкого розвитку, що дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємства й відповідно забезпечить можливість підвищити фінансову стабільність
Розробка ресурсозберігаючих технологій	А.Р. Ахметшина [3]	трансформація податкової системи в напрямі зменшення податкового навантаження на підприємства; трансформація грошово-кредитної системи в напрямі розробки системи проектного фінансування та особливих режимів кредитування; об'єднання ресурсозберігаючих технологій в маркетинговій політиці підприємства	об'єднання місія ресурсозберігаючих технологій в системі об'єктів управління економічною безпекою визначення особливостей оцінки ресурсозберігаючих технологій та їх значення в підвищенні економіко-технологічного потенціалу підприємства як основи безпеки; об'єднувати нові напрями розвитку підприємства в напрямі виробництва ресурсозберігаючих технологій й відповідно визначити напрями їх безпечного функціонування
Стійке відтворення потенціалу економічної системи	А.А. Аскаров [2]	об'єднання складу ресурсів в розрізі складових стійкого розвитку: соціальні, природні, економічні; трансформація системи права власності на ресурси виходячи з положень сталого розвитку;	трансформація системи об'єктів управління в частині ресурсів та ресурсозбереження; формування нових підходів до оцінки ефективності використання ресурсів;
Ефективність використання ресурсів	Ю.Ю. Туниця [11], А.І. Бородин [4], Е.Ц. Садикова [10]	формування повноцінного ринку ресурсів; реформування системи регулювання в частині напрямів використання ресурсів для досягнення стійкого розвитку.	об'єднання положень політики підприємства щодо ресурсозбереження та ресурсозабезпечення як основи економічної безпеки підприємства.
Формування нової ефективної структури промисловості	Ж.Н. Казієва [6]	зміна структурної політики держави; розвиток нових високотехнологічних галузей промисловості; формування галузевих стандартів охорони навколишнього середовища	проведення реструктуризації виробничого процесу підприємства та системи управління в напрямі формування заходів з безпеки; впровадження заходів, щодо забезпечення збереження комерційної таємниці
Забезпечення рентабельності	Ф.М. Мамбетова [7]	трансформація економічної, соціальної та екологічної політик в напрямі їх гармонізації для забезпечення оптимального витрат та доходів від різних видів діяльності	трансформація підходів до гармонізації інструменту економічної, екологічної та соціальної політик; об'єднання положень щодо удосконалення виробничого процесу з метою забезпечення екологічної безпеки підприємства
Забезпечення економічного зростання без збитку для екології	Л.А. Мочалова [9]	регламентація діяльності підприємства в напрямках природоохоронної діяльності, зменшення антропогенного впливу, виробництва екологічно-чистої продукції	
Попередження кризових явищ:	Морковина С.С. [9]	розвиток системи регулювання подолання надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, що можуть призвести до екологічної кризи; трансформація системи регулювання в напрямі обов'язковості проведення профілактичних заходів з охорони навколишнього середовища; розробка заходів, щодо попередження економічної кризи	трансформація системи звітності в контексті показників, які характеризують надзвичайну діяльність підприємства в звітному періоді так і заходи, щодо попередження в наступних періодах; об'єднання управління в умовах криз (економічної, екологічної чи соціальної)

трансформація, та трансформація її окремих елементів.

Значимість цілей для економічної системи неможливо переоцінити. Цілі є вихідною точкою планування напрямів трансформації, цілі лежать в основі побудови організаційних та природних зв'язків елементів економічних системи. Цілі є точкою відліку в процесі контролю та оцінки результатів трансформації.

У залежності від періоду часу, потрібного для досягнення, цілі поділяються на довгострокові та короткострокові. Поділ цілей на довгострокові та короткострокові має принципове значення, адже ці цілі суттєво відрізняються за змістом. Цілі, досягнення яких передбачається в кінці періоду циклу, процесу, (трансформації), – довгострокові. Звідси випливає, що в різноманітних сферах повинні бути різноманітні часові періоди для досягнення довгострокових цілей. Говорячи про сталій розвиток довгострокові, полягає у досягненні побудови такої економічної системи, яка б відповідала положенням концепції сталого розвитку, і, відповідно, усі її підсистеми функціонували у відповідності до даних положень. Адже зміна системи потребує зміни усіх її елементів, адже в іншому випадку система матиме сольність до дестабілізації та руйнування. Головною довгостроковою метою сталого розвитку економічної системи є гармонізація усіх її складових: соціальної, економічної, екологічної.

Цілі окремої складової сталого розвитку носять як довгостроковий, так і короткостроковий характер. Для короткострокових цілей характерна набагато більша, ніж для довгострокових, конкретизація та деталізація.

Постановка цілі дозволяє виявити напрями трансформації підсистем управління підприємством: бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю. Існують два основних види цілей: пряма та опосередкована. У першому випадку спочатку ставиться ціль, а вже потім визначають способи її досягнення. У випадку з опосередкованими цілями присутній певний плинний процес. Якщо процес впливу на певний об'єкт припиняється при досягненні цілі, то ціль називають кінцевою, якщо ні, то поточною.

Виходячи з цього, у даному дослідженні виявимо цілі сталого розвитку в розрізі його складових, які будуть опосередкованими та цілі гармонізації цих складових, які матимуть кінцеву характеристику. Це обумовлено тим, що сталій розвиток спрямований не лише на забезпечення певних екологічних, економічних чи соціальних потреб, він вимагає гармонізації даних потреб в чому й проявляється суть даного процесу. Виходячи з виділених цілей зможемо визначити напрями трансформації системи бухгалтерського обліку як одного із способів досягнення даних цілей.

Цілі сталого розвитку визначимо виходячи з аналізу наукових досліджень, присвячених

проблемам сталого розвитку різних рівнів, виконаних науковцями різних сфер економічної науки. Це дозволить комплексно розглянути поставлену проблематику. Та визначити основні види цілей сталого розвитку.

Виділення цілей сталого розвитку будемо здійснювати в залежності від підходів до сутності даного процесу, адже сутність об'єкту чи процесу окреслює хід думки автора і, відповідно, результати його дослідження, які проявляються в досягненні певних цілей, поставлених як власне перед науковим дослідженням, так і перед обраним сталим розвитком.

Залежно від обраного підходу до сутності дослідником визначаються й цілі сталого розвитку. З метою визначення напрямів трансформації системи управління економічною безпекою підприємств охарактеризуємо дані цілі в напрямі трансформації економічної системи та системи управління. Цілі сталого розвитку виділені вченими розподілено в залежності від складових сталого розвитку: економічна, соціальна, екологічна та цілі гармонізації (табл. 2).

Економічні цілі сталого розвитку спрямовані на забезпечення сталості функціонування економічної системи та всіх її елементів, забезпечення економічного зростання систем усіх рівнів з урахуванням соціальних та екологічних цілей. Фактично економічні цілі сталого розвитку переплітаються з цілями економічної безпеки та покликані гарантувати безпечне функціонування економічної системи підприємства та досягнення високих показників економічної результативності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було ідентифіковано такі цілі сталого розвитку. Економічні цілі обумовлюють трансформацію економічної системи й відповідно облікової системи підприємства в напрямі обґрунтування нового складу економічних об'єктів управління. Виходячи з аналізу праць вчених економічними цілями сталого розвитку є: задоволення попиту на продукцію, розробка ресурсозберігаючих технологій, стале відтворення потенціалу економічної системи, ефективність використання ресурсів, формування нової ефективної структури промисловості, забезпечення рентабельності, забезпечення економічного зростання без збитку для екології, попередження кризових явищ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агаркова Л.В. Формирование механизма устойчивого развития плодовоовощного подкомплекса: теория и практика : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук, специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – АПК и сельское хозяйство). – Москва : Российский государственный социальный университет, 2007. – 49 с.
2. Аскарлов А.А. Устойчивое развитие экономики сельского хозяйства (на материалах Республики Башкортостан) :

- автореферат диссертации на соискание ученой степени д.э.н., специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (АПК и сельское хозяйство), Оренбург : ФГОУ ВПО «Оренбургский государственный аграрный университет», 2008. – С. 40.
3. Ахметшина А.Р. Регулирование экономико-экологических отношений в рамках устойчивого развития экономической системы : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук : специальность: 08.00.01 – Экономическая теория. – Казань : ГОУ ВПО «Казанский государственный финансово-экономический институт», 2011. С. 47.
 4. Бородин А.И. Эколого-экономическое управление предприятием : монография / А.И. Бородин. – М. : ТЕИС. – 2006. – 332 с.
 5. Дергачова К.О. Сталий розвиток як предмет міжнародної співпраці. Політологічний аспект : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук : 23.00.04 – «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / К.О. Дергачова. – Київ, 2005. – 21 с.
 6. Казиева Ж.Н. Устойчивое развитие промышленности (теория и методология) : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук / Ж.Н. Казиева. – Махачкала, 2009. – 47 с.
 7. Мамбетова Ф.М. Формирование механизма устойчивого развития зернопродуктового подкомплекса (теория, методология и практика): автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук, специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – АПК и сельское хозяйство). – Владикавказ : ФГОУ ВПО «Горский государственный аграрный университет», 2010. – 43 с.
 8. Морковина С.С. Обеспечение устойчивого развития малого предпринимательства в сфере промышленного производства : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук, специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (предпринимательство; экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность). – Тамбов : Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина. – 2008. – 44 с.
 9. Мочалова Л.А. Теоретико-методологические основы управления экологической деятельностью в условиях устойчивого развития: препринт / Л.А. Мочалова, М.Н. Игнатьева. – Екатеринбург : Изд-во ИЭ УрО РАН, 2005.
 10. Садыкова Э.Ц. Региональная экономическая система: индикаторная оценка устойчивого развития : монография [Текст] / Э.Ц. Садыкова – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2007. – 288 с.
 11. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю.Ю. Туниця – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.
 12. Цхурбаева Ф.Х. Устойчивое развитие аграрной сферы региона: состояние, проблемы, концептуальные подходы : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук, специальность 08.00.05. – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами: АПК и сельское хозяйство) / Ф.Х. Цхурбаева. – Владикавказ : ФГОУ ВПО «Горский государственный аграрный университет», 2010. – 50 с.